

Rozhovor: T. K. Čiba

Poznámka editora: Interview s T.K. Čibou (šihan, 8. dan) se uskutečnilo při letní škole the US Aikido Federation Eastern Region, která se konala v Hampshire Collage v Amherstu, Massachusetts v srpnu 2000.

Český překlad: vn

Jaké to bylo, když jste byl mladý a cvičil aikidó jako uči deši v Hombu?

Vše co jsem chtěl bylo spánek a jídlo. Toho bylo vždy málo. Teda tak jsem to bral já, nevím, jak ostatní. Tento trénink je pro mě dodnes velmi důležitý, můžu totiž spát kdekoli.

Kde jste spali?

Bydleli jsme v hlavním dódžó. Byla tam malá místnost pro učideši. Bez přístupu vzduchu, bez světla, bez slunce, jako vězení. Bylo nás tam šest.

A co vaření?

Měli jsme kuchaře. Manželku dóšu. Chodili jsme na nákupy, krájeli zeleninu a starali se všude, kde bylo třeba se starat o Uešibovu rodinu. Nikdy jsme si neměnili gi, chodili jsme v něm ven, s haori navrchu, celý den až do večera.

Jak dlouho Vám trvalo než jste začal učit?

Jakmile jsem dostal šódan, to jsem byl poslán učit na univerzitu. A šódan jsem dostal po deseti měsících. Tedy docela rychle. Aikidó se tehdy ve společnosti velmi rychle rozšiřovalo a popularizovalo. Na mnoha univerzitách se aikidó už studovalo, ale nebyli žádní učitelé. Jeden čas jsem učil na čtyřech univerzitách a to nebylo vše. Večer, když jsem se vrátil, jsem učil soukromé hodiny. To byla důležitá součást příjmů Hombu dódžó, takže každý z nás měl pár soukromých studentů, podnikatelů, politiků, nebo jen velkých chlapíků a cizinců.

Kdo v té době vedl hlavní hodiny?

Cvičení vedl druhý dóšu, Kišomaru Uešiba sensei, za asistence dódžó-čo Osawy senseie a deseti šihanů - Okamury, Arikawy, Tady, Jamagučiho a dalších.

A co Koiči Tohei?

Koiči Tohei byl hlavním učitelem dódžó, ale jezdil stále do USA a na Hawai, stále byl někde pryč.

Jezdil jste po exhibicích s Osenseiem?

Ano, já jsem s ním jezdil skoro nejvíce. Nebyly to jen exhibice, ale i výukové cesty. Jezdil všude tam, kde mohl navštívit své staré žáky, kteří se usadili na venkově a otevřeli svá dódžó. To vždy zahrnovalo i návštěvu duchovních mistrů Japonska. Rád navštěvoval chrámy a kláštery atd. Na těch cestách se nepořádaly demonstrace v pravém slova smyslu. Většinou jsme seděli v malém pokoji a Osensei se bavil s tím člověkem, pak najednou vstal, řekl: "Pojď sem!" Bam, bam, bam, a bylo to.

Co jste se ještě naučil během svých let jako uči deši.

Jistý druh uvědomění. Můžu například spát doma, a pokud se tam něco staně, okamžitě se probudím. Cítím to, je to jistý druh instinktivního vědomí a ten je pro mě, jako studenta bojových umění, velmi důležitý. Mnohokrát mi to zachránilo život.

A co mladý třetí Uešiba?

Všichni věděli, že to bude nový dóšu, protože sám prohlásil: "Já budu jako Osensei!" Byli jsme na to velmi hrdí.

A Kišomaru a jeho práce pro aikidó?

Myslím, že největší druh práce udělal při popularizaci aikidó, a to díky učitelům, které vychoval. Ale to bylo proti vůli Osenseie. Ten až nakonec souhlasil s Kišomarovým záměrem dát aikidó veřejnosti. Jako bojovník se Osensei nezajímal o popularizaci svého umění.

Více se zajímal o své zdokonalování a jeho předávání malé skupince vybraných lidí. Tak jak to dělal před válkou. Takže si myslím, že Kišomaru ho musel dlouho přemlouvat, aby ho donutil pochopit, že popularizace umění po válce je důležitá. A nakonec uspěl.

Začalo to těmi univerzitními kluby?

Nejprve byla exhibice v roce 1953 a Osensei byl velmi proti. Bojové umění je pro mě něco velmi osobního, jakási hluboká milostná záležitost. Je v ní mnoho obětí a bolesti, studia, není to tedy běžný život. Musíte se tomu chtít věnovat, ctít závazek a mít důvěru v to, co děláte. A s nikým o tom nikdy nemluvíte! Pro mě jsou demonstrace cosi neslušného. Já to tak cítím, ani o aikidó nemluví, vlastně nenávidím s kýmkoli o něm hovořit. Je pro mě těžké odpovědět, když se mě někdo zeptá na to, co dělám. Chci být nikdo. Hlavně Osensei byl rád, že jedeme za moře, protože jeho náboženskou vírou byl světový mír, který chtěl skrze aikidó uskutečnit. Chtěl dovést svůj sen ke skutečnosti.

Já věřím tomu, že by bojová umění neměla být ukazována veřejně. Myslím, že v mnoha věcech je bojové umění šedou stránkou lidské historie. Nezapomínejte, že je to umění zabíjet, ale to je můj osobní názor.

S čím jistě nesouhlasím a netýká se to pouze aikidó, je profesionalizace učitelů, jejich popularita. Nenosíte přece přede mnou na veřejnosti pistoli. Musí to být ukryto, pod kontrolou.

Takže Osensei měl dvě ideje. Nechtěl ukázat aikidó veřejnosti, ale myslel si, že je to cesta jak uskutečnit svůj sen světového míru.

Ta realizace měla co do činění se záměrem druhého dóšu mluvit svému otci do toho.

Přiklonil se k tomu Osensei na konci?

Ano.

Co si myslíte o procesu, kterým Uešiba vytvořil své aikidó.

Takovouto otázku nemohu zodpovědět, protože jsem ho znal jenom část jeho života. Ale musím říct že to byl neuvěřitelný mistr bojových umění.

Byl velkolepou osobností moderní japonské historie a historie bojových umění. Vím však, odkud pocházela jeho síla, byla z náboženské víry, kterou měl v sobě. Samozřejmě to byl génius, talent na bojová umění, ale především to byl jeho závazek, jeho náboženská praxe. Jeho síla, kterou disponoval, nebo cvičil, byla neuvěřitelná. Mohl jednoduše přejít, změnit se z normální osoby, do někoho jiného. Bam, a bylo to. To dělal kdykoli učil nebo pořádal demonstraci.

Takže je těžké následovat, studovat, kopírovat, osobu jako byl Osensei. Ve svém učení neměl příliš organizace, dělal to, co právě chtěl. Spontánně, bam, bam, bam, dotkni se tu a tam a tam, neustávej ve změně.

Nebyl v tom žádný systém. My jsme dělali to co jsme mohli. Tak jsem si pozorováním uložil jeho fyzické pohyby do svého mozku, jakoby jsem si je vytiskl do svého podvědomí. Měnil techniky během jedné hodiny tak strašně rychle, znova a znova, bam, bam, bam, bam. Vůbec neměl zájem učit, jenom si dělal svoje a to bylo vše. Ty vzpomínky jsou poklady, které mám dodnes. Vzpomínky na jeho pohyby ve svém podvědomí, ty se nikdy neztratí.

Taky jsem s ním cestoval, ten nejdělsí výlet trval 6 týdnů. Byla to pěkně namáhavá cesta. Začal jsem s ním cestovat tak na úrovni prvního až druhého danu. Během prvních let jsem na těch cestách nemohl spát. Bydleli jsme v malých hotelech, jen pokoj Osenseie, můj malý spojený s toaletou a malý obývací. Osensei vstával několikrát za noc, to víte, byl to už postarší člověk. Kdykoli měl v kročit do mého pokoje, nesměl jsem spát, to by byl můj konec. Pokud by u mě stál a já spal, tak bych přišel o hlavu. Pokud na něco takového myslíte, nemůžete spát. Jste vzhůru a čekáte až se objeví, abyste mu mohli pomoci. Takže jsem se po jednom týdnu vracel do Hombu úplně vyčerpaný.

Cestování, výuka, poslouchání, demonstrace, chození na hodiny, týdny za týdny. Lidský potenciál je obdivuhodný. Po třech letech jsem byl schopen spát opravdu hlubokým spánkem, ale kdykoli se Osensei probudil, probudil jsem se i já, vstal a vstal jsem i já bez žádného úsilí. Cítil jsem to a moje oči se samy otevřely. Takže když šel ke dveřím, já jsem je ve stejném čase otvíral, bam.

To ovlivnilo i moje pády. Jakmile jsem se naučil takto spát, bylo mi pohodlné mu padat. Předtím to bylo velice obtížné. Nevěděli jste totiž co přijde. Neměl nacvičené co bude ukazovat. Jen se pohyboval a vy jste mu museli spontánně odpovídat. Ale po třech letech se to změnilo, byli jsme jakoby spojení.

Tento zážitek mě pomohl s vylepšením svého uvědomění, který mám dodnes.

Řká se, že studenti Osenseie si od něj převzali různé aspekty. Je něco, co vám pomohl v sobě rozvinout?

Když budu upřímný, jsem jenom člověk, který mohl být jeho studentem. Bylo velice obtížné se od něj něco naučit, ale když o tom tak přemýšlím, to co se mi od něj dostalo byla práce se zbraněmi.

Nejprve jsem hledal něco, co by kombinovalo tělesné cvičení a zbraně, ale nemohl jsem nic takové nalézt. K aikidó jsem se dostal díky knížce od Kišomaru Uešiby z roku 1958, která byla vůbec první knihou o aikidó, vytištěná pro veřejnost.

V té knize jsem se dočetl, že aikidó, je založeno na práci s mečem, která byla přetvořena na tělesná cvičení. To mě zaujalo. Většina studií s Osenseiem byla založena na zbraních. Tak 70%, ale jak jsem již řekl, on neměl ve svém učení žádný řád, bylo to bam, bam, bam. Takže jsem si to musel uspořádat sám, trvalo mi to několik let.

Já jsem se nestaral o to, jaké bylo aikidó předtím než jsem vstoupil do Hombu dódžó. Jen jsem doufal, že je aikidó založeno na principech práce s mečem, přetvořených do práce s tělem. Kvůli tomu jsem začal cvičit aikidó. Hledal jsem něco, kde bych mohl spát, mít dost jídla, a kde jsem mohl cvičit celý den. To všechno se splnilo, když jsem se stal uči deši v Hombu dódžó. To bylo vše, co jsem chtěl, nic

víc.

Neměl jsem ambice stát se profesionálním učitelem, nebo trenérem. Chtěl jsem tam jen několik let zůstat, neplánoval jsem si, co bude potom, ale osud mě donutil stát se učitelem aikidó poté, co jsem byl poslán v roce 1966 do Anglie.

Cvičili jste s Osenseiem na vašich cestách se zbraněmi?

Byl jsem uči deši také v Iwama dódžó, šel jsem tam dobrovolně asi tak na šest měsíců. Většinu základního tréninku se zbraněmi jsem cvičil v Iwamě, a dále na společných cestách.

Ted' se dost debatuje o důležitosti zbraní v aikidó. Je to ten podstatný element? Vám to musí připadat k smíchu, ne?

Jo, je to nesmyslná debata. Co je dřív, kuře nebo vejce? Myslím, že kromě bojového principu, může být trénink zbraní v aikidó velmi důležitý, zejména jako řešení problému stárnutí těch, kdo cvičí 30 až 40 let. Postupně již nebudou moci padat a vstávat stále dokola. Mnoho z těch, co jsem znal muselo skončit. Ale se zbraněmi se problém stárí nezdá být handicapem.

Ve sportovním džúdó, je okolo třicítky věkový limit, přes který se nedá jít dál, ale v kendó jsou lidé okolo 70 a 80, kteří stále cvičí. V zápasech první třídy jdou mladí kluci proti učitelům, sedmdesát až osmdesát let starým a není v tom žádný problém. Pouze jeden úder mečem, bam. A to se nedá obejít.

Takže si myslím, že je to výhoda. Lidé mají například problémy s koleny, i v aikidó. Asi jsme je zneužívali. Vedl jsem jednu studii o problémech s koleny, jak se jim vyhnout, jak se vyléčit po zranění, jak se regenerovat. Dneska už je to velká studie. A výsledek je, že i my se můžeme vypořádat s problémem stárnutí, musíme se sladit s degenerací našich těl.

Takže podle mě může být trénink zbraní jedním z řešení problému stárnutí, ne tím nejlepším, ale alespoň nějakým.

Musím se Vás zeptat i na ostatní uči deši. Jací jsou dnes?

V podstatě si myslím, že se charakterově nezměnili. Nevím, jestli je to dobře nebo zle. A co víc, pokud je vám více než padesát, ty podstatné charakterové vlastnosti vyjdou zřetelněji na povrch. Chvilí jsem si myslel: "Ty kluci se mění, takový pěkný pokrok...". Víte co myslím, dospělost, změna charakteru. Ale ne. No není to pekné?

Budókové jsou velice tvrdohlaví a tato tvrdohlavost se s léty zesiluje. Vidím to jak na sobě, tak na svých přátelích.

Zeptám se na váš vztah k členům rodiny Uešiba. Co podporuje tuto věrnost?

Nemůžu mluvit za ostatní, ale já stále cítím velký dluh ke svým učitelům. To, že nás vzali za své žáky, cvičili a vychovali z nás individua, dospělé lidi. Cítím to všechno i s tou radostí ze studia a tréninku. Bavila mě i má aikidó kariéra, ačkoli se v ní dá jít ještě daleko. A ať je to jakkoli, musíme vrátit tuto laskavost našim učitelům a jejich rodině. Těžko se mi to vysvětluje. Je to jistý druh láskyplného pocitu, který se nedá vyjádřit někomu jinému.

Je to samozřejmě součást japonské kultury, otázka rodiny. Tato tradice ale slábně a umírá. Možná už jsme poslední skauti, kteří udržují tento druh pocitu loajality k rodině.

Mezi těmi z nás, kdo jsou studenty šihankai senseiů, cítímě podobnou loajalitu k našim učitelům.

Rozumím, možná je v tom část naší síly. Ale otázkou je jak dlouho tohle potrvá poté, co skončila éra japonských učitelů.

Tím myslím to, že vždy se všechny problémy řešily s Hombu dódžó skrze japonské kanály, japonci s japonci. Hráli jsme hru ve stejném rámci kultury. Byly tam jisté problémy, ale zároveň jistý základ porozumění. Ale jak jde čas a japonská éra je u konce, v jednání s Hombu budete jednat s cizinci a to bude obtížné.

Když američané převezmou vedení, nebudou již schopni něčeho podobného. Budou američany a ne japonci. Národ je jako individuum, základní charakter se nemění. Možná že vzhled povrchu se může změnit. Takže kdykoli šihankai museli jednat s Hombu, museli být japonci, pak si rozuměli. Pokud jste američan, nebudete rozumět. Japonsko se vždy na svět dívá ze svého vlastního okna.

Jaké jsou klíčové technické, mentální a duchovní principy, na které by si měli studenti aikidó dávat pozor.

Já bych raději neodděloval duchovní a tělesnou disciplínu, nedají se oddělit. Jako kterákoli lidská podstata, i ta nejzákladnější přirozenost se nedá rozdělit na aspekty těla a ducha, jsou jedno. Takže když cvičíme techniky aikidó, duch je již v nich. Bez ducha není techniky. Duch je manifestován skrze techniku, je v ní.

Je důležité myslet na tento aspekt a cvičit naše těla, pěstovat je, rozvíjet je cvičením a správným tréninkem v tom, co já nazývám aikidistickým tělem. Rád vidím, když studenti aikidó rozvíjejí svá těla podle principů aikidó. Není to bodybuilding druhu těžké atletiky.

Technicky učím své žáky třem principům: kdy, kde a s čím. Taková byla i výuka Osenseie. Kde, je vzdálenost, prostor a zacházení s ním. Kdy je načasování. Co je individuální technika. Těmito třemi principy musíte při učení se technik cvičit, vychovávat a vzdělávat svoje těla a to pak přizpůsobit tzv. uvědomění, bojovému uvědomění. Slovy Osenseie: "Kde, kdy a čím zabít oponenta."

Toto řekl zakladatel, ale taky řekl, že aikidó si vybírá ne zabít, ale vést. V tom je vše, alespoň pokud já vím. Je v tom základní technický bojový princip. Je v tom základní duchovní princip. A ty jsou i v mých třech principech.

V Osenseiově deníku, asi okolo roku 1942, jasně píše: "Musím ho dostat před tím, než on dostane mě." Víte co tím myslí? Dostat znamená zabít! Každý rozumí stylu aikidó, ve kterém byl Osensei milý starý pán, který vždy mluvil o lásce, míru a jednotě, ale musíte pochopit, že tomu předcházelo mladší období.

Řekl jste, že jste se nechtěl stát profesionálním učitelem aikidó. Jsou dva aspekty práce učitele, jeden je zcela v rámci bojových umění a ten druhý má co do činění s organizací a rozšiřováním aikidó. Co si o tom myslíte.

Na to nemám jednoznačnou odpověď. Někdy mám pocit, že jsem udělal velkou chybu, když jsem se stal profesionálním učitelem. Protože jakmile jste profesionál, je obtížné udržet čistotu umění, záměrnou čistotu, protože se do toho plete život, rodina, peníze, začnete počítat členy klubu. Je to velmi bolestné a musíte být velice tvrdohlaví, abyste neudělali žádný kompromis, abyste udrželi své umění čisté. A pak hladovíte.

Hladověl jsem mnoho let, zejména první roky v Anglii. Bylo to strašné. Ale zato jsem se mnoho z toho naučil. Ale jak jsem již řekl, nemám žádnou absolutní odpověď na svůj vlastní sen. Na druhou stranu bylo jedním z nejradostnějších okamžiků když jsem viděl své žáky, jak se vyvíjejí, jak se mění a rostou díky tréninku. Z toho mám radost.

Byl bych rád, kdybych mohl mít nějakou slušnou práci, takovou, která by se hodila k aikidó a já bych si mohl vydělávat bez toho, abych se nemusel spoléhat na příjem z učení. To jsem hledal, ale bylo pozdě. Jel jsem do Anglie na tři roky, ale když uběhly zjistil jsem, že nic nevzniklo, tak jsem si řekl, ještě dva roky. A když uběhly, taky to nebylo nic moc. Tak jsem zůstal v Anglii a pracoval jsem, celých deset let. Pak už jsem cítil, že něco začalo vzrůstat, takže jsem odjel zpět do Japonska. Jenže to už bylo pozdě na změnu profese. Hledal jsem si práci, ale nikdo mě nechtěl zaměstnat, po čtyřicítce... To se dá dělat tak bodyguard.

Když jsem se vrátil do Hombu, měl jsem v podvědomí myšlenku na změnu. Takže jsem se tam stal sekretářem zahraničního oddělení, na tři roky, a pak jsem odešel.

Hledal jsem si práci, a nakonec jsem ji našel u jedné stavební firmy. Docela mě to bavilo, práce v přírodě, lámání kamenů, dynamit...

Stavařina je ale dnes mechanizovaná, takže není třeba moc lidí na manuální práce. A pak se vrátil Jamada sensei, přijel za mnou do třikrát do Mišimy a nutil mě odjet do Spojených států. A tak jsem tu.

Nechtěl jsem jet, protože jsem tam chtěl začít nový život, ale cítil jsem ve svém srdci jeho přátelství.

Dnes je většina bojových umění vyučována amatérskými učiteli, profesionální učitelé jsou v naší zemi velmi zřídka. Většina pokroku v oblasti bojových umění je zajišťována službou amatérských dobrovolníků. Peníze v tom nehrají velkou roli. Takto zdravé to bylo předtím. Džúdó a kendó jsou takové stále. Bojová umění se nepovažují za obchod. Je to služba společnosti. Dobrovolnictví je důležitým základem. A termín amatérský nemusí znamenat horší. Jsou tu dobří učitelé džúdó a kendó s velmi vysokým stupněm, kteří podporují své dódžó, postavené na dobrovolnickém základu. Takto byla japonská společnost zdravá.

Dneska se ale bojová umění stávají profesionálními, dostává se do nich mnoho peněz, za páskování se platí velké sumy a jsou zde samozřejmě soutěže. Kamkoli jdete, musíte platit. Potřebujete kus papíru, musíte zaplatit. Podle mě to není správné. Není to ale jenom v Japonsku, ale na celém světě, bojová umění se stala obchodem.

Jak jsem již řekl, aikidó je velice osobní věc. A tato stránka je ta co mě zajímá.

Odešli jste všichni do zahraničí, ta vaše skupina posledních učí deši?

Kromě Kurity senseie. Hombu nás vlastně neposílalo po částech. Bylo to jako nakažlivá nemoc, jako chřipka. Jeden odjel, pak druhý, třetí atd. Já jsem do Anglie nechtěl.

V roce 1977, když se do Japonska vrátili Jamada a Kanai sensei, tak jsme se sešli a vzpomínali na staré časy, až jsme zjistili, že nevíme co se podělo s Kuritou, který jako jediný zůstal v Japonsku. Tak jsme ho hledali a když jsme ho našli, Jamada sensei ho donutil, aby učil v Hombu a nakonec s ním musel odjet do Mexika. Takže všichni poslední učí deši nakonec odjeli, bez výjimky.

A co budoucnost aikidó?

Nemám žádné falešné představy. Ani nemůžu předvídat dobré nebo zlé. Jediné co chci je jít do důchodu. Chci chodit rybařit kdykoli se mi zachce. Chodit plavat a svobodně učit, kdekoli budu chtít. Chci jezdit kamkoli bez toho abych se musel starat o počet studentů.

Důchod už mám za chvíli. Za tři roky skončím s formálním učením aikidó. Nechci se přestat učit, ale také nechci kolem sebe rozšiřovat nemoc stárnutí. Teď je čas nové generace, která to má převzít. A já se na ni budu z povzdálí dívat.

Máte nějakou radu budoucím učitelům nebo studentům?

Ne. Nic. Ale děkuji za odhodlání a podporu za ta léta. Opravdu to oceňuji. Oceňuji vaši snahu jít stejnou cestou, kterou jsme se my kdysi rozhodli dát. Díky.